

La wiki del projecte *Patrimoni cultural: la poesia oral improvisada*

Alicia Martí Climent, IES L'Om de Picassent i Universitat de València

Resum: Aquest article explica la creació, l'estructura i l'ús de la wiki del projecte educatiu *Patrimoni cultural: poesia oral improvisada*, dut a terme per diversos centres d'educació secundària obligatòria del territori lingüístic català i adreçat a recuperar el patrimoni cultural i més concretament la poesia oral improvisada en llengua catalana.

Paraules clau: TIC, wiki, patrimoni cultural, poesia oral improvisada, treball col·laboratiu, coneixement compartit, treball en xarxa, aprenentatge en xarxa.

Aquest projecte compta amb el suport i la subvenció del programa ARCE¹ del Ministeri d'Educació per a agrupacions o xarxes de centres educatius i institucions públiques de l'àmbit de l'educació ubicats en diferents territoris de l'Estat. Com a precedent, hi trobem el projecte *Patrimoni cultural: la festa de sant Joan* en què van participar un centre d'Alcanar (Catalunya), un de Xàbia (País Valencià), un d'Es Mercadal a Menorca (Illes Balears) i un de Fraga (Aragó).

En aquest cas, quatre instituts de secundària (del País Valencià, de Catalunya, d'Aragó i de les Illes Balears) hem planificat, durant els cursos 2010-2011 i 2011-2012, la recerca i l'intercanvi d'experiències al voltant de la tradició de la poesia oral improvisada en el context geogràfic i cultural de cada centre, concretats en quatre trobades. Però, a més, la llengua catalana fa de vincle d'unió i d'interrelació del projecte, perquè és la llengua pròpia de les comarques on es troben ubicats els instituts, de manera que aquest serveix de retruc per a promoure l'ús de la llengua a través dels contactes interterritorials entre els joves de tots els centres.

El projecte *Patrimoni cultural: la poesia oral improvisada* vol rescatar la poesia oral improvisada, que ha estat una part tan important de l'expressió popular de la nostra cultura i la nostra llengua. De fet, segons apunta Felip Munar (2011), pròximament es presentarà un document que serà conegut com *Declaració de Nuoro, Sardenya, Itàlia, 12 d'agost de 2011* perquè la poesia oral improvisada siga considerada Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat (*Intangible Cultural Heritage*) per la UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*), en què s'afirma que "El cant d'improvisació poètica és una de les arts de la tradició oral que caracteritza diferents realitats lingüístiques, territorials i històriques del món [...]".

El patrimoni cultural que es transmet de forma oral és immaterial, volàtil i efímer. S'ha llegat de generació en generació i és recreat constantment per les comunitats i grups en funció del seu entorn, la seua interacció amb la natura i la seua història. Aquest projecte pretén, doncs, augmentar la sensibilització, el

¹ Programa d'Agrupacions de Centres Educatius del Ministeri d'Educació. <http://www1.educacion.gob.es/educacion/comunidades-autonomas/programas-cooperacion/grupaciones-centros-educativos.html>

coneixement i la transmissió del cant d'improvisació poètica a les generacions més joves. Els objectius principals són els següents:

- Investigar els orígens de la poesia oral improvisada i establir contacte amb els experts en aquest tema.
- Elaborar materials didàctics diferents per a exposar a totes les comunitats educatives dels centres participants en el projecte.
- Visitar els diferents centres que participen en el projecte per a conèixer el treball, establir contactes i intercanviar propostes, així com també descobrir el seu entorn cultural, geogràfic i artístic.

Per tant, les activitats previstes se centren en tres àrees: la investigació, la producció de materials i l'intercanvi d'experiències. Per tal de poder compartir aquests recursos entre els diferents centres que participen en el projecte, i també per donar a conèixer la tasca realitzada a totes les persones que puguin estar-ne interessades, es va crear un lloc web com a repositori on s'emmagatzema tota la informació del projecte.

3. La wiki del projecte

Prèvia anàlisi de la situació educativa concreta, vam decidir utilitzar, dins del context de la web 2.0, l'eina més adequada a les necessitats que plantejava el projecte. És per això que, tot i l'experiència d'alguns dels professors en l'ús didàctic dels blogs, vam optar per la creació d'una wiki i no d'un blog, perquè el contingut és dinàmic i atemporal; per tant, permet la constant revisió i actualització sense seguir un ordre cronològic.

En efecte, la wiki està específicament dissenyada per al treball col·laboratiu, és a dir, resulta més idònia per a la redacció de textos conjuntament. Perquè, es tracta d'un lloc web que pot ser editat des del navegador pels usuaris, de manera que aquests poden crear, modificar, enllaçar i esborrar-ne el contingut de forma ràpida i fàcil.

Així, diverses persones elaboren continguts de manera asincrònica i interactiva, la qual cosa permet compartir els diferents treballs duts a terme. A més, s'hi poden afegir imatges i elements multimèdia sense necessitat de tenir coneixements del llenguatge HTML.

treball escolar té una dimensió pública àmplia i una vocació de permanència, adquireix una altra dimensió per a l'alumnat.

Perquè, "*Writing for a real audience seems to be highly motivating, leading towards the desire to attain better language skills, including expression*" (Fountain, 2005). És a dir, escriure per a una audiència real és més motivador i comporta un major grau d'autoexigència; per tant, pot ajudar a millorar la competència comunicativa de l'alumnat. És per això que Vivancos considera que les wikis i el treball col·laboratiu en xarxa són dels millors models de Tecnologies per l'Aprenentatge i el Coneixement (TAC).

A més a més, la utilització d'aquesta plataforma contribueix a l'assoliment de la competència bàsica metodològica del Tractament de la informació i competència digital de l'alumnat, en el sentit que treballa diferents habilitats que van des de l'accés a la informació fins a la seua transmissió, mitjançant distints suports, com a element essencial per informar-se, aprendre i comunicar-se. També permet la construcció compartida de coneixement mitjançant l'ús de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC); acostava l'aprenentatge formal i informal, i fomenta l'aprenentatge en xarxa i el treball col·laboratiu.

La wiki *Poesia oral improvisada* s'estructura en diferents parts: la introducció al projecte, els instituts participants, el calendari de realització, la llengua compartida, la poesia popular de base improvisada i la relació amb la música i altres arts, els materials didàctics, els treballs duts a terme per l'alumnat dels diversos centres, un recull de premsa relacionada amb el projecte, alguns enllaços d'interès, la bibliografia utilitzada i les dades de contacte de cadascun dels centres.

L'explicació detallada dels treballs que es fan des de l'aula en els diferents instituts de secundària que participen en el projecte és una tasca realment complexa, per la qual cosa us convidem a conèixer-la en primera persona des de la wiki del projecte. Tot i això, a continuació, dedicarem unes línies a comentar els tres grans blocs de continguts que hi podeu trobar: la llengua catalana, la poesia popular de base improvisada i els materials didàctics.

3.1. El català, llengua de tots

Aquest projecte reunirà fins en quatre ocasions joves de distints territoris de la llengua catalana, pertanyents a quatre administracions territorials diferents: La Comunitat Valenciana (Picassent), Aragó (Maella), Catalunya (Torroella de Montgrí) i les Illes Balears (Sineu). Són aquests, a excepció de la localitat del Carxe a Múrcia, tots els territoris que tenen com a llengua pròpia el català a l'Estat espanyol.

Es dona el cas també que els instituts participants en el projecte de recuperació de la tradició oral improvisada pertanyen als quatre dialectes principals de la llengua catalana: el valencià de Picassent, el català nord-occidental de Maella, el català central de Torroella de Montgrí i el balear de Sineu. D'acord amb l'articulació dialectal del català vertebrada verticalment en dos grans blocs (oriental i occidental) proposada per Manuel Milà i Fontanals el 1861, el parlar dels valencians i dels aragonesos correspon al bloc occidental de la llengua catalana, mentre que el dels gironins i els mallorquins pertany al bloc oriental.

En aquest apartat s'intenta que l'alumnat conega les particularitats de cada dialecte del català i de la parla de cada comarca participant. És per això que hem enllaçat amb la pàgina web de l'*Atles interactiu de l'entonació del català*, en què hi ha penjats vídeos que reflecteixen molt bé els diferents parlars del català. En concret, l'entrevista feta a Alboraià (a la zona del valencià apitxat) s'aproxima al parlar de Picassent; una mostra del nord-occidental molt

semblant al que parlen a Maella és potser l'entrevista de Fraga; l'entrevista realitzada a la Bisbal de l'Empordà correspon a la zona del català central (a escassos quilòmetres de Torroella de Montgrí); i, finalment, l'entrevista realitzada al mateix poble de Sineu, on es troba l'institut coordinador del projecte, com a exemple del parlar balear del centre de Mallorca.

També pretenem que l'alumnat conega la situació de contacte desequilibrat de llengües. Volem que aquest reflexione sobre la vitalitat de la llengua i la situació sociolingüística en cada context, perquè la minorització o la invisibilització de la llengua catalana en certs àmbits d'ús fa que en retrocedisca la seua utilització entre la joventut i que aquesta se substituïska pel castellà.

Per tant, d'una banda, es fa una aproximació sociolingüística i, de l'altra, una descripció de les característiques més importants de cada parlar. Pel que fa a aquest últim aspecte, per exemple, en el cas de Picassent, s'explica el dialecte valencià i més concretament el parlar apitxat, propi de la zona central del País Valencià, però també s'arreglen diferents treballs d'investigació duts a terme per l'alumnat de l'IES L'Om sobre les frases típiques i les paraules oblidades del poble, així com les locucions tòpiques amb base geogràfica que va recopilar Manuel Sanchis Guarnier en el llibre *Els pobles valencians parlen els uns dels altres* (1968) sobre aquesta localitat valenciana.

3.2. La poesia popular de base improvisada i la relació amb la música i altres arts

En aquest apartat es poden consultar quines són les composicions més freqüents que s'han usat i continuen utilitzant-se en la poesia popular, com ara les auques, els rodolins, els col·loquis, els romanços i altres gèneres i cants (cançons de batre, nadales, etc.).

Hi trobareu també algunes explicacions sobre la mètrica: els tipus d'estrofes, de versos i de rimes característics de la poesia popular, a més d'algunes indicacions sobre com mesurar versos, molt útils per a compondre i improvisar gloses, corrandes o versades.

Finalment, hi ha un recull de la tradició oral a cadascuna de les zones. Per exemple, el cant d'estil valencià, també conegut com a cant a l'aire, "una de les perles més valuoses que a nivell musical hem tingut al País Valencià"

segons Vicent Torrent (1990), i del qual existeixen diversos tipus, distingits sobretot pel seu acompanyament instrumental: els acompanyats per una rondalla de corda i vent (valenciana o l'u i el dos, l'u, l'u i el dotze, i la riberenca) i les albaes (acompanyades per tabalet i dolçaina).

3.3. Materials didàctics

Durant el curs el professorat dels diferents centres ha elaborat propostes didàctiques per treballar la poesia oral improvisada a l'aula, les quals s'arreglen en aquest apartat. Per exemple, l'IES Sineu ha realitzat un taller de gloses, mentre que, des de l'IES L'Om de Picassent, el departament de Valencià ha preparat un dossier d'activitats per a treballar a classe la mètrica i les composicions poètiques de base tradicional, especialment les versades pròpies del cant d'estil valencià, i el departament de Música ha creat la melodia model per a cant de les albaes i la melodia amb ornamentació.

A més a més, hi trobem el material del taller dut a terme pel cantador Jacint Hernández i adreçat al professorat de l'IES L'Om sobre les formes orals improvisades de la música i la poesia popular valenciana, que va servir tant per a recordar el significat d'aspectes d'aquesta tradició com per a practicar el cant d'albaes.

D'altra banda, s'arreglen els diferents treballs realitzats per l'alumnat dels diversos centres educatius implicats en el projecte, com ara poemes, endevinalles o investigacions fetes sobre les festes populars i els jocs tradicionals de cada zona. Per exemple, en el cas de les festes tradicionals de Picassent, l'alumnat va indagar sobre "el vell i la vella", una festa que s'ha recuperat fa poc temps i que té lloc el tercer dimecres de Quaresma, en què davant de les portes d'algunes cases se situen dos ninots que representen una parella d'ancians, acompanyats d'uns cartells que fan una paròdia de la situació política i social en l'àmbit local.

Més encara, a la wiki podem trobar els vídeos de les actuacions de l'alumnat a l'Aulari Municipal de la Música i les Arts (AUMA) de Picassent durant el primerencontre del projecte, en què mostren la poesia oral improvisada característica de cada zona; així com també el documental enregistrat durant la trobada dels diversos centres a la mateixa localitat.

4. Conclusions

La creació i la utilització de la wiki *Poesia oral improvisada* ha facilitat, tot i les distàncies geogràfiques, el treball col·laboratiu entre els diferents centres d'educació secundària obligatòria del territori lingüístic català implicats en el projecte educatiu *Patrimoni cultural: poesia oral improvisada*, adreçat a recuperar el patrimoni cultural i més concretament la poesia oral improvisada en llengua catalana.

Així, doncs, mitjançant l'ús de les TIC, s'ha fomentat l'aprenentatge en xarxa i la construcció compartida del coneixement a partir de la recerca i l'intercanvi d'experiències al voltant de la tradició de la poesia oral improvisada en el context geogràfic i cultural de cada centre educatiu. La wiki funciona com a repositori, on es guarda de forma ordenada i s'exposa al públic material propi i aliè de tot tipus; però, també serveix per mostrar la tasca desenvolupada en el projecte.

5. Bibliografia

BALAGUÉ, F.; ZAYAS, F. (2007). *Usos educatius dels blogs. Recursos, orientacions i experiències per a docents*. Col·lecció Dossiers Did@c-TIC's. Barcelona: UOC.

CADENATO, M. *et alii* (2010). "Wikis, un lienzo virtual para la creación colectiva". *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 401.

CUERVA, J. (2006). *Wiki taller, ús dels wikis en educació*. <http://wikitaller.wikispaces.com/> [Consulta: 7 desembre 2010]

DE HARO, J.J. (2008). *La elección entre el blog o el wiki*. <http://jdeharo.blogspot.com/2008/03/la-eleccin-entre-el-blog-o-el-wiki.html> [Consulta: 18 novembre 2010]

DE LA TORRE, A. (2008). *Blocs i wikis per a l'aula: una experiència en l'ensenyament en valencià*. <http://es.scribd.com/doc/27117527/Blocs-i-wikis-per-a-l-aula-Antoni-de-la-Torre-2008> [Consulta: 21 juny 2010]

DE LA TORRE, A. (2010). *Plataformes digitals. Activitats i recursos per a l'aula*. <http://plataformes.wikispaces.com/> [Consulta: 21 juny 2010]

DOMÉNECH, L. (2007). *Wikis educatius*. <http://wikiseducatius.wikispaces.com/>
[Consulta: 7 desembre 2010]

FOUNTAIN, R. (2005). *Wiki Pedagogy. Dossiers Technopédagogiques*.
http://www.profetic.org/dossiers/dossier_imprimer.php3?id_rubrique=110
[Consulta: 18 novembre 2010]

MUNAR I MUNAR, F. (2011). “Crònica dels Glosadors de Mallorca a Nuoro”,
Glosadors de Mallorca. <http://glosadorsdemallorca.balearweb.net/post/102330>
[Consulta: 23 juny 2011]

MUÑOZ DE LA PEÑA CASTRILLO, F. (2006). *Aulawiki21*.
<http://aulablog21.wikispaces.com/> [Consulta: 7 desembre 2010]

SANCHIS GUARNER, M. (1968). *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*. València: L'Estel / Eliseu Climent, vol. 3.

TÍSCAR LARA (2008). “Blogs y wikis: diferencias significativas”.
<http://tiscar.com/2008/04/06/blogs-y-wikis-diferencias-significativas/> [Consulta:
18 novembre 2010]

TORRENT, V. (1990). *La música popular*. València: Edicions Alfons el Magnànim,
Institució Valenciana d'Estudis i Investigació.

VIVANCOS, J. (2007). “Pedagogia dels wikis”, *De les TIC a les TAC*.
<http://ticotac.blogspot.com/2007/05/pedagogia-dels-wikis.html> [Consulta: 18
novembre 2010]